



УДК342.9:343.8(477)

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3\(69\)-1277-1283](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3(69)-1277-1283)

Резніченко Ганна Семенівна доцент кафедри кримінально-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент, Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, <https://orcid.org/0000-0001-6386-4154>

Чекмарьова Ірина Миколаївна професор кафедри кримінального права та кримінології, кандидат юридичних наук, доцент, Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, <https://orcid.org/0000-0003-3167-2144>

ПРАВОВА ПРИРОДА АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Анотація. У науковій статті досліджується правова природа адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Доводиться, що правова природа адміністративного нагляду за особами звільненими з місць позбавлення волі є складною, можна говорити про міжгалузевість цього поняття.

Досліджується зв'язок адміністративного нагляду з адміністративним, кримінальним та кримінально-виконавчим правом.

З позиції адміністративного права адміністративний нагляд виступає формою реалізації владних повноважень органів публічної адміністрації, передусім Національної поліції. Він передбачає встановлення обов'язків і обмежень для піднаглядних осіб, а також здійснення постійного контролю за їх дотриманням. У цьому контексті адміністративний нагляд має всі ознаки адміністративно-правового режиму.

Водночас не можна ігнорувати його тісний зв'язок із кримінально-виконавчим правом. Підстави для встановлення адміністративного нагляду значною мірою формуються під час відбування покарання. Саме поведінка засудженого, ступінь його виправлення стають ключовими критеріями для прийняття рішення щодо необхідності застосування нагляду після звільнення.

Окремо слід відзначити зв'язок адміністративного нагляду з адміністративним та кримінальним правом. Його превентивна спрямованість полягає у запобіганні вчиненню нових правопорушень, що особливо актуально щодо осіб із підвищеним ризиком рецидиву.

Доводиться, що основне призначення адміністративного нагляду полягає у запобіганні рецидивній злочинності шляхом здійснення контролю та встановлення певних обмежень.



Він не є покаранням у кримінально-правовому розумінні, оскільки застосовується вже після відбуття основного покарання, однак має певні риси постпенітенціарного впливу.

Водночас ефективність цього інституту залежить від дотримання балансу між інтересами суспільства та правами особи.

Ключові слова: адміністративний нагляд, кримінальне покарання, адміністративне право, кримінальне право, кримінально-виконавче право, засуджена особа, звільнені з місць позбавлення волі.

Reznichenko Hanna Semenivna associate professor of the Department of Criminal Law, candidate of legal sciences, associate professor, Odesa State University of Internal Affairs, Odesa, <https://orcid.org/0000-0001-6386-4154>

Chekmayova Iryna Mykolaivna professor of the Department of Criminal Law and Criminology, candidate of legal sciences, associate professor, Odesa State University of Internal Affairs, Odesa, <https://orcid.org/0000-0003-3167-2144>

LEGAL NATURE OF ADMINISTRATIVE SUPERVISION OVER PERSONS RELEASED FROM PLACES OF DEPRIVATION OF LIBERTY

Abstract. The scientific article examines the legal nature of administrative supervision over persons released from places of deprivation of liberty. It is proved that the legal nature of administrative supervision over persons released from places of deprivation of liberty is complex, we can speak of the interdisciplinary nature of this concept.

The relationship between administrative supervision and administrative, criminal, and criminal enforcement law is investigated.

From the perspective of administrative law, administrative supervision is a form of exercising the powers of public administration bodies, primarily the National Police. It involves establishing obligations and restrictions for supervised persons, as well as constant monitoring of their compliance. In this context, administrative supervision has all the features of an administrative-legal regime.

At the same time, its close connection with criminal enforcement law cannot be ignored. The grounds for establishing administrative supervision are largely formed during the serving of the sentence. It is the behavior of the convict and the degree of his correction that become the key criteria for deciding on the need for supervision after release.

It is worth noting the connection of administrative supervision with administrative and criminal law. Its preventive focus is to prevent the commission of new offenses, which is especially relevant for persons with an increased risk of relapse.



It is argued that the main purpose of administrative supervision is to prevent recidivism by exercising control and establishing certain restrictions.

It is not a punishment in the criminal law sense, since it is applied after the main sentence has been served, but it has certain features of post-penitentiary impact.

At the same time, the effectiveness of this institution depends on maintaining a balance between the interests of society and individual rights.

Keywords: administrative supervision, criminal punishment, administrative law, criminal law, criminal enforcement law, convicted person, released from prison.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування кримінально-виконавчої системи України особливої актуальності набуває питання ефективного запобігання рецидивній злочинності. Одним із інструментів такого запобігання є адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Правова природа адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, є складною та міжгалузевою, що зумовлено поєднанням у ньому елементів різних галузей права та функціональних завдань держави.

Передусім адміністративний нагляд слід розглядати як **особливий превентивний правовий інститут**, спрямований на запобігання рецидивній злочинності шляхом встановлення визначених обмежень і здійснення контролю за поведінкою осіб після звільнення. Він не є покаранням у кримінально-правовому розумінні, оскільки застосовується вже після відбуття основного покарання, однак має певні риси постпенітенціарного впливу.

З позиції галузевої належності адміністративний нагляд можна віднести до сфери адміністративного права, оскільки реалізується органами публічної адміністрації (передусім Національною поліцією) та передбачає встановлення адміністративно-правових обмежень і обов'язків; водночас має кримінально-виконавчий зміст, адже є логічним продовженням процесу виконання покарання та пов'язаний із оцінкою поведінки особи під час відбування покарання; частково дотичний до кримінального права, з огляду на його спрямованість на запобігання новим кримінальним правопорушенням і можливість настання юридичної відповідальності за порушення встановлених обмежень.

Водночас правова природа адміністративного нагляду характеризується певною подвійністю: з одного боку, це інструмент забезпечення публічної безпеки, а з іншого — механізм, що обмежує конституційні права і свободи особи. Саме тому його застосування має ґрунтуватися на принципах законності, пропорційності, обґрунтованості та недопущення дискримінації.

Відсутність єдиного підходу до визначення його правової природи, а також дискусійність щодо галузевої належності зумовлюють необхідність комплексного наукового аналізу цього інституту.



Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання адміністративного нагляду розглядалися у працях вітчизняних науковців у галузі кримінального, кримінально-виконавчого та адміністративного права В.Г. Аксьонова, О.І. Бекетова, Ф.С. Разарьонова, Л.І. Рябініна, О.П. Сафонова, В.М. Трубникова, О.І. Ульянова, М. Усманалієва, Д.П. Цвігуна, Х.П. Ярмачі, О.М. Бандурки та інших. Проте на сьогодні відсутній єдиний підхід до розуміння його правової сутності: одні автори розглядають його виключно як адміністративно-правовий інститут, інші — як складову кримінально-виконавчого впливу, або ж як комплексне міжгалузеве явище.

Мета статті. Метою статті є визначення правової природи адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а також з'ясування його місця в системі національного права.

Виклад основного матеріалу. Адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, є специфічним правовим інститутом, що функціонує на стику кількох галузей права. Його сутність полягає у встановленні системи контрольних та обмежувальних заходів щодо осіб, які відбули покарання, але з огляду на їх попередню поведінку.

З позиції адміністративного права адміністративний нагляд виступає формою реалізації владних повноважень правоохоронних органів, передусім Національної поліції. Він передбачає встановлення обов'язків і обмежень для піднаглядних осіб, а також здійснення постійного контролю за їх дотриманням. У цьому контексті адміністративний нагляд має всі ознаки адміністративно-правового режиму.

Водночас не можна ігнорувати його тісний зв'язок із кримінально-виконавчим правом. Підстави для встановлення адміністративного нагляду значною мірою формуються під час відбування покарання. Саме поведінка засудженого, ступінь його виправлення стають ключовими критеріями для прийняття рішення щодо необхідності застосування нагляду після звільнення.

Поняття «виправлення» засудженого закріплено у статті 6 Кримінально-виконавчого кодексу України. Під виправленням засудженого розуміється процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки [1].

Як справедливо зазначає М. В. Романов, такі елементи виправлення, як позитивні зміни, що повинні відбутися в особистості засудженого, а також готовність до самокерованої правослухняної поведінки не можуть бути регламентовані нормативними актами. Ці елементи перевіряються і мають цінність саме в соціальній та психологічній площині. Позитивні зміни в особистості засудженого — це психологічна категорія, а готовність до правослухняної самокерованої поведінки має сенс у соціальному аспекті [2, с.190-198]. Вдалою є теза висловлена І. С. Яковець стосовно того, що поведінка є практично єдиним



критерієм, за яким оцінюється ступінь відповідності дій людини вимогам, що пред'являються до неї з боку суспільства, і рівень готовності особи вести із цим суспільством конструктивний діалог [3, с.133].

Незважаючи на те, що “виправлення” є міжгалузевим поняттям, яке використовується у кримінальному та кримінально-виконавчому праві, чітких критеріїв визначення оцінки “виправлення засудженого” у кримінально-виконавчому праві не вироблено. Над цією проблемою протягом багатьох років працювали вітчизняні науковці, але досі жоден підхід не визнаний дієвим і універсальним. Незважаючи на численні дослідження, до теперішнього часу показниками виправлення засудженого є сумлінна поведінка, ставлення до праці та навчання.

Уважається правильною позиція професора В. О. Меркулової, яка багато років займається проблемами відбування покарання у виді позбавлення волі засудженими жінками, стосовно того, що до засуджених жінок, які «сумлінно ставляться до праці», «сумлінно поведуться» можна відносити навіть тих, які протягом року мали два і більше стягнення за порушення вимог щодо організації праці, режиму відбування призначеного покарання, за умови, що це незначні правопорушення, які не визначені законом як злісні [4, с.197]. Цей висновок професора Меркулової В.О. можна застосовувати і до поведінки засуджених до позбавлення волі чоловіків.

Виправлення засудженого є необхідною умовою ресоціалізації. Під ресоціалізацією розуміється свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві [1].

Встановлення адміністративного нагляду за особою, звільненою з місць позбавлення волі, передбачає застосування щодо неї певних заборон та обмежень направлених на контроль за її поведінкою та попередження вчинення нею нових правопорушень. Таким чином, адміністративний нагляд можна розглядати як продовження виправного впливу поза межами установ виконання покарань.

Окремо слід відзначити зв'язок адміністративного нагляду з адміністративним та кримінальним правом. Його превентивна спрямованість полягає у запобіганні вчиненню нових правопорушень, що особливо актуально щодо осіб із підвищеним ризиком рецидиву.

Крім того, порушення встановлених обмежень може мати юридичні наслідки. Так, особа, щодо якої встановлено адміністративний нагляд, у разі недотримання покладених на неї обов'язків, обмежень або інших правил здійснення нагляду, підлягає адміністративній відповідальності згідно зі ст. 187 Кодексу України про адміністративні правопорушення. При цьому така відповідальність настає виключно за порушення, вчинені після ухвалення суддею постанови про встановлення чи продовження адміністративного нагляду та в межах строку її дії [5].



Крім того, піднаглядна особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності відповідно до ст. 395 Кримінального кодексу України у випадку самовільного залишення місця проживання, з метою ухилення від адміністративного нагляду, а також у разі неприбуття без поважних причин у встановлений строк після звільнення з місць позбавлення волі до обраного місця проживання [6].

На переконання Петренка О.А., сутність юридичної відповідальності у сфері адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, полягає у забезпеченні фактичної реалізації встановлених спеціальних заборон і покладених на таких осіб позитивних обов'язків [7, с. 181].

За своєю сутністю адміністративний нагляд не є покаранням. Його застосування не пов'язане з визнанням особи винною у новому правопорушенні, а має виключно превентивний характер. Проте він обмежує певні права і свободи особи, що зумовлює необхідність чіткого дотримання принципів законності, обґрунтованості та пропорційності.

Важливим аспектом є співвідношення адміністративного нагляду з правами людини. У демократичній правовій державі будь-які обмеження прав повинні бути необхідними, виправданими та співрозмірними поставленій меті. Надмірне або формальне застосування адміністративного нагляду може негативно впливати на процес ресоціалізації та інтеграції особи в суспільство.

Слід також наголосити, що сучасні тенденції розвитку кримінально-виконавчої політики орієнтовані на гуманізацію та зменшення карального впливу. У цьому контексті адміністративний нагляд має трансформуватися з інструменту контролю на механізм підтримки особи у процесі її повернення до правослухняного життя.

Отже, правова природа адміністративного нагляду є міжгалузевою. Він поєднує у собі адміністративно-правові механізми (контроль, обмеження, владні приписи); кримінально-виконавчі елементи (оцінка поведінки засудженого, ресоціалізація); кримінально-правову спрямованість (запобігання рецидиву).

Висновки. Адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, є складним міжгалузевим правовим інститутом превентивного характеру, що поєднує елементи адміністративного, кримінально-виконавчого та кримінального права, спрямований на забезпечення балансу між інтересами суспільства та правами звільненої особи. Його основне призначення полягає у запобіганні рецидивній злочинності шляхом здійснення контролю та встановлення певних обмежень.

Водночас ефективність цього інституту залежить від дотримання балансу між інтересами суспільства та правами особи. Подальше вдосконалення правового регулювання адміністративного нагляду має бути спрямоване на забезпечення його індивідуалізації, гуманізації та узгодженості з європейськими стандартами у сфері прав людини.



Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 21.03.2026 р.)
2. Романов М. В. Виправлення засуджених до позбавлення волі як результат діяльності системи виконання кримінальних покарань. *Проблеми злочинності*: республік. міжвід. наук. зб. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. Вип. 9. С. 190–198.
3. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / за ред. проф. О. В. Козаченка, проф. Є. Л. Стрельцова. Миколаїв : Іліон, 2016. 768 с.
4. Меркулова В. О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності : монографія. Вид. 2-е. Одеса, НДРВВ ОЮІ НУВС, 2003. 281 с.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8073-10#Text> (дата звернення: 21.03.2026 р.)
6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.03.2026 р.)
7. Петренко О.А. Визначення адміністративно-правового режиму та правил адміністративного нагляду щодо звільнених з місць позбавлення волі. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 175-182.

References:

1. Kryminal'no-vykonavchyy kodeks Ukrayiny [Criminal and Executive Code of Ukraine] (2003, July 11) zakon.rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> [in Ukrainian].
2. Romanov M. V. (2008) Vypravlennya zasudzhenykh do pozbavlennya voli yak rezul'tat diyal'nosti systemy vykonannya kryminal'nykh pokaran'. Problemy zlochynnosti [Correction of prisoners as a result of the activity of the system of execution of criminal sentences. Problems of crime]: respublik. mizhvid. nauk. zb. X.: Nats. yuryd. akad. Ukrayiny, 2008. Vyp. 9. S. 190–198. [in Ukrainian].
3. Pravovyy vplyv na nepravomirnu povedinku: aktual'ni hrani [Legal impact on unlawful behavior: current aspects]: monohrafiya / za red. prof. O. V. Kozachenka, prof. YE. L. Strel'tsova. Mykolayiv : Ilion, 2016. 768 s. [in Ukrainian].
4. Merkulova V. O. (2003) Zhinka yak sub"yekt kryminal'noyi vidpovidal'nosti [Woman as a subject of criminal responsibility]: monohrafiya. Vyd. 2-e. Odesa, NDRVV OYUI NUVS, 2003. 281 s. [in Ukrainian].
5. Kodeks Ukrayiny pro administratyvni pravoporushennya [Code of Ukraine on Administrative Offenses] (1984, December 7) zakon.rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8073-10#Text> [in Ukrainian].
6. Kryminal'nyy kodeks Ukrayiny [Criminal codex of Ukraine] (2001, April 5) zakon.rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
7. Petrenko O.A. (2012) Vyznachennya administratyvno-pravovoho rezhymu ta pravyl administratyvnoho nahlyadu shchodo zvil'nenykh z mist' pozbavlennya voli [Definition of the administrative-legal regime and rules of administrative supervision over persons released from places of deprivation of liberty]. Pravo i suspil'stvo. 2012. № 1. S. 175-182. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 10.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.03.2026